

 **Yeni Nesil
Türkçe Öğretmenleri**
DAHA FAZLASI İÇİN
FACEBOOK GRUBUMUZA BEKLERİZ.

Özgür KAYA
Türkçe Öğretmeni

SÖZLÜK KULLANIMI

Bu Sunumda Neler Göreceğiz?

Sözlük Nedir?

Sözlük Türleri

Türk Dil Kurumu

TDK Sözlükleri

Sözlük Kullanımı

SÖZLÜK NEDİR?

TÜRKÇE
SÖZLÜK

a c d e f g h
i j k l m n o p q r s t u v w x y z

SÖZLÜK NEDİR?

Güncel Türkçe Sözlükte «*Bir dilin bütün veya belli bir çağda kullanılmış kelime ve deyimlerini alfabe sırasına göre alarak tanımlarını yapan, açıklayan, başka dillerdeki karşılıklarını veren eser, lügat*» olarak tanımlanmaktadır.

SÖZLÜK NEDİR?

Sözlükler, bir dilin bütün veya belli bir dönemdeki sözcüklerini yazılışları, türleri, söylenişleri, temel ve yan anlamları, kullanılış özellikleri bakımından kayıt altına alan, açıklayan, edebî metinlerden seçilen cümlelerle örneklendiren, alıntı sözcüklerin hangi dilden geçtiğini bildiren başvuru kaynaklarıdır.

SÖZLÜK TÜRLERİ

SÖZLÜK TÜRLERİ

Sözlükler; yapılış amaçları, yapılış biçimleri, konuları gibi özelliklerine göre pek çok farklı şekilde sınıflandırılabilir:

- Bir veya birden çok söz varlığını ele alması bakımından
- Alfabetik sıralamayı göz önüne alıp almaması bakımından
- Ele alınan söz varlığının niteliği bakımından

SÖZLÜK TÜRLERİ

Bir veya birden çok söz varlığını ele alması bakımından:

- Tek dilli sözlükler
- Çok dilli sözlükler

SÖZLÜK TÜRLERİ

Alfabetik sıralamayı göz önüne alıp almaması bakımından:

- Alfabetik sözlükler
- Kavram alanı sözlükleri

SÖZLÜK TÜRLERİ

Ele alınan söz varlığının niteliği bakımından:

- Genel sözlükler
- Ağız ve lehçe sözlükleri
- Etimolojik (köken bilgisi) sözlükler
- Deyim ve atasözü sözlükleri
- Eş anlamlı, zıt anlamlı kelimeler sözlükleri
- Terim sözlükleri
- Okul sözlükleri
- Argo sözlükleri
- Yabancı kelimeler sözlükleri
- Yeni ögeler sözlükleri
- Metin sözlükleri
- Tarihsel sözlükler
- Yanlış kullanılan ögeler sözlükleri
- Tersine sözlükler

| TÜRK DİL KURUMU

1932

TÜRK DİL KURUMU

- Türk Dil Kurumu, Türk Dili Tetkik Cemiyeti adıyla 12 Temmuz 1932’de Atatürk’ün talimatıyla kurulmuştur.
- Cemiyetin kurucuları, hepsi de milletvekili ve dönemin tanınmış edebiyatçıları olan Sâmi̇h Rif’at, Ruşen Eşref, Celâl Sâhir ve Yakup Kadri’dir.
- Türk Dili Tetkik Cemiyetinin amacı, “Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini meydana çıkarmak, onu yeryüzü dilleri arasında değerine yaraşır yüksekliğe erıştirmek” olarak tespit edilmiştir.

TÜRK DİL KURUMU

TDK'nin internet sitesinde belirtildiğine göre,

Görevi: Türkçenin yazılı ve sözlü kaynakları üzerine bilime dayalı araştırmalar yapmak; Türkçenin bilim, sanat, edebiyat ve öğretim dili olarak gelişmesini ve her alanda doğru kullanılmasını sağlamaktır.

Hedefi: Türk dilinin zenginliğini meydana çıkarıp onu yeryüzü dilleri arasında değerine yaraşır yüksekliğe erdirmek ve Türk dünyasında ortak anlaşma dili, dünyada ise yaygın ve geçerli bir dil konumuna getirmektir.

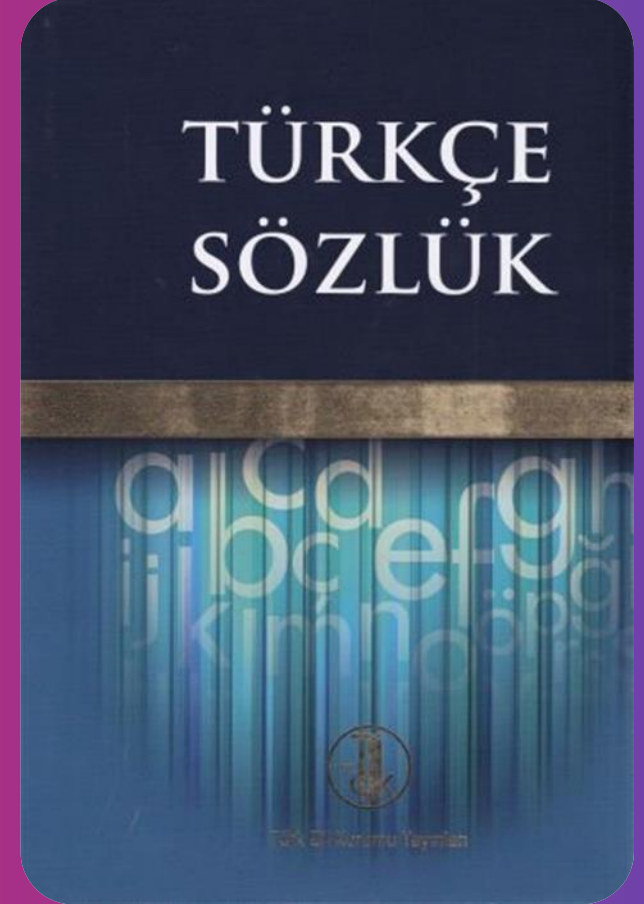
TÜRK DİL KURUMU SÖZLÜKLERİ

1932

TÜRK DİL KURUMU SÖZLÜKLERİ

Güncel Türkçe Sözlük

Türk Dil Kurumunun 1945'ten beri yayımlanan Türkçe Sözlüğünün 2011 yılında yapılan 11. baskısının gözden geçirilip güncellenmiş olarak genel ağıdan sunulan sürümüdür. Türkçe Sözlük dilimizde yaşanan gelişmelere bağlı olarak sürekli güncellenmektedir.

TÜRK DİL KURUMU SÖZLÜKLERİ

Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü

Türkçenin bütün söz varlığını bir veri tabanına aktarma çalışmasının bir parçası olan Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü Türk Dil Kurumunun kuruluşundan bu yana yayımladığı terim sözlükleri ile yakın dönemde kurulan çeşitli terim çalışma gruplarında hazırlanan terim sözlüklerinden oluşmaktadır.

- Anatomi Terimleri Sözlüğü
- Bitki Bilimi Terimleri Sözlüğü
- Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü
- Eğitim Terimleri Sözlüğü
- Geometri Terimleri Sözlüğü
- Gök Bilimi Terimleri Sözlüğü
- Hemşirelik Terimleri Sözlüğü
- Kimya Terimleri Sözlüğü
- Nükleer Enerji Terimleri Sözlüğü
- Tarım Terimleri Sözlüğü
- Tıp Terimleri Sözlüğü
- Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü
- Zooloji Terimleri Sözlüğü
- ...

TÜRK DİL KURUMU SÖZLÜKLERİ

Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü

Sözcüklerin ve terimlerin yanı sıra atasözleri ve deyimler, Türkçenin söz varlığını oluşturan önemli öğelerdendir. Her atasözü ve her deyim bir kültür değeridir. Bu kültür değerleri, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü adı ile herkesin kullanımına sunulmuştur. Veri tabanında 2.396 atasözü ve 11.209 deyim bulunmaktadır.

TÜRK DİL KURUMU SÖZLÜKLERİ

Ayrıca yanda sayılan sözlükler de Kurumun internet sitesinde kullanıma sunulmuştur:

- Derleme Sözlüğü
- Sesli Türkçe Sözlük
- Tarama Sözlüğü
- Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü
- Türk İşaret Dili Sözlüğü
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü
- Kişi Adları Sözlüğü
- Eren Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü

SÖZLÜK KULLANIMI

almak, -ır (-i) 1. Bir şeyi elle veya başka bir araçla tutarak bulunduğu yerden ayırmak, kaldırmak: *"Sağ elinin çevik bir hareketiyle başındaki tülbendi çekip aldı."* -N. Cumalı. 2. (nsz) Satın almak. 3. (nsz) Ele geçirmek, fethetmek: *"Fakat aldıkları yerlerin ahali-sini Türkleştiremediklerinden bu büyüklük onların zayıf düşmelerine sebep olmuş."* -Ö. Seyfettin. 4. (-i, -den) Bir şeyi veya kimseyi bulunduğu yerden ayırmak: *Çocuğu okul-dan aldı.* 5. Birlikte götürmek. 6. (nsz) İçine sığmak: *Bu kavanoz iki kilo bal alır. Bu salon bin kişi alır.* 7. (-e, nsz) Kabul etmek.

SÖZLÜK KULLANIMI

1. Herhangi bir nesnenin veya kavramın adı olarak tanımlanan ve “sözlük birimi” olarak adlandırılan söz ve söz öbekleri, bitişik veya ayrı yazılmasına bakılmaksızın **madde başı** yapılmıştır.

balık, -ğı a. hay. b. Omurgalılarından, suda yaşayan, solungaçla nefes alan ve yumurta-
dan üreyen hayvanların genel adı: "*Balıkla-
ra yem attık, suyun içi birbirine karıştı.*" -F.
Otyam. **balık ağı girdikten sonra akli ba-
şına gelir** "insan, tedbirsizliği yüzünden bir

SÖZLÜK KULLANIMI

1. Herhangi bir nesnenin veya kavramın adı olarak tanımlanan ve "sözlük birimi" olarak adlandırılan söz ve söz öbekleri, bitişik veya ayrı yazılmasına bakılmaksızın **madde başı** yapılmıştır.

SÖZLÜK KULLANIMI

1. Herhangi bir nesnenin veya kavramın adı olarak tanımlanan ve “sözlük birimi” olarak adlandırılan söz ve söz öbekleri, bitişik veya ayrı yazılmasına bakılmaksızın **madde başı** yapılmıştır.

hizmet içi eğitim

www.sozluk.gov.tr

isim, eğitim bilimi

Çalışanlara mesleki bilgi ve becerilerini geliştirmeleri için çalıştıkları süre içinde verilen eğitim, işbaşında eğitim.

SÖZLÜK KULLANIMI

1. Herhangi bir nesnenin veya kavramın adı olarak tanımlanan ve “sözlük birimi” olarak adlandırılan söz ve söz öbekleri, bitişik veya ayrı yazılmasına bakılmaksızın **madde başı** yapılmıştır.

kapalı yüzme havuzu

isim

Kapalı bir mekân içine alınmış, suyu ısıtılan, yüzme sporunun yapıldığı havuz.

SÖZLÜK KULLANIMI

1. Bunlara ek olarak «*hissetmek, zikretmek*» gibi bitişik yazılan birleşik fiiller ile «*dolayısıyla, itibarıyla, meydana, tutturabildiğine, vaktiyle, yanlışlıkla*» gibi kalıplaşmış biçimler de **madde başı** yapılmıştır.

hissetmek, -der (-i) (hi'ssetmek) Ar. *hiss* + T. *etmek* 1. Fiziksel bir uyarıyı duymak: "*Hançer saplanmış gibi keskin bir sızı hissetmişti kasıklarında.*" -A. Kulin. 2. Bir şeyden etkilenmek, duymak. 3. Sezmek, farkına varmak, anlamak: "*Bu yıkılışın ona geldiğini hep hissediyorduk.*" -F. R. Atay. 4. *mec.* Saymak, addetmek: "*Ömürleri boyunca hep kendilerini başkalarından sorumlu hissetmiş ve ancak böyle ayakta kalabilmiş insanlardan biriydi.*" -E. Şafak.

SÖZLÜK KULLANIMI

hizmet *a. Ar. hidmet* **1.** Birinin işini görme veya birine yarayan bir işi yapma: "*Vatan, evladının hizmetini bekliyor.*" -Ö. Seyfettin. **2.** Görev, iş: *Askerlik hizmeti.* **3.** Bakım, özen, ihtimam: *Bu bahçe çok hizmet ister.* **hizmet etmek** **1)** iş görmek, çalışmak: "*Billime, ülkede bir ekol kurarak hizmet etmeyi seçti.*" -O. Atay. **2)** *mec.* birinin amaçlarının gerçekleşmesini sağlamak: "*Bu davaya en iyi hizmet etmiş olan benim.*" -A. Erhat.

1. Madde içinde ise *etmek, eylemek, olmak, kılmak, yapmak* vb. yardımcı fiillerle oluşturulup ayrı yazılan birleşik fiiller; deyimler; atasözleri; *gibi, kadar, ile* vb. sözlerle oluşan kalıplaşmış biçimler yer almıştır.

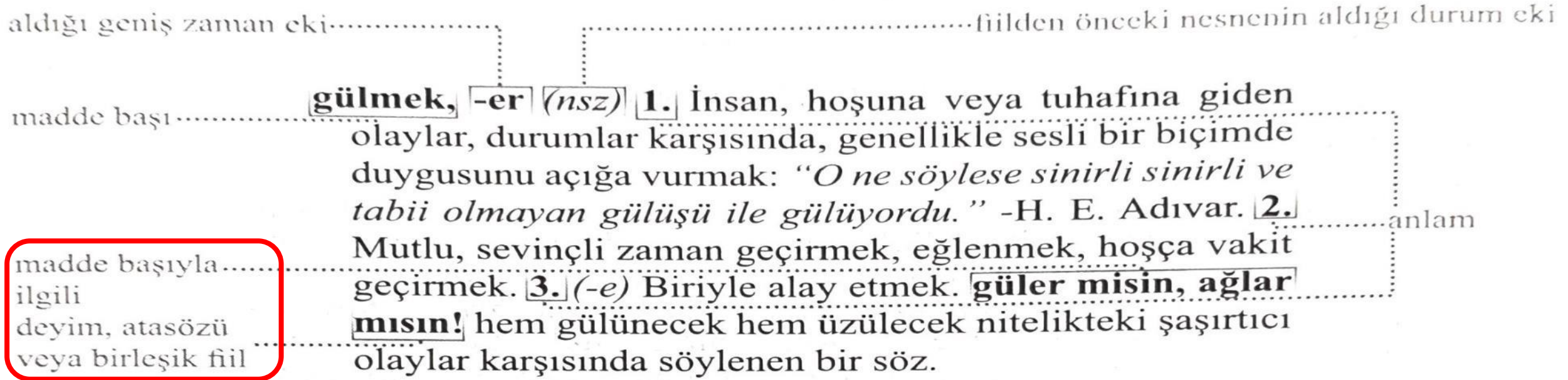
I
akrep, -bi (I) a. Ar. 'akreb hay. b. Akreplerden, sıcak ve nemli yerlerde yaşayan, kıvrık ve kalkık kuyruğunda zehirli iğnesi olan bir tür böcek, kuyruklu (*Scorpio*). **akrep gibi** her fırsatta sözleriyle başkalarını inciten veya onlara kötülük eden.

SÖZLÜK KULLANIMI

1. **Madde içinde** ise *etmek, eylemek, olmak, kılmak, yapmak* vb. yardımcı fiillerle oluşturulup ayrı yazılan birleşik fiiller; deyimler; atasözleri; *gibi, kadar, ile* vb. sözlerle oluşan kalıplaşmış biçimler yer almıştır.

SÖZLÜK KULLANIMI

1. **Madde içinde** ise *etmek, eylemek, olmak, kılmak, yapmak vb. yardımcı fiillerle oluşturulup ayrı yazılan birleşik fiiller; deyimler; atasözleri; gibi, kadar, ile vb. sözlerle oluşan kalıplaşmış biçimler* yer almıştır.

SÖZLÜK KULLANIMI

1. **Madde içinde** ise *etmek, eylemek, olmak, kılmak, yapmak vb. yardımcı fiillerle oluşturulup ayrı yazılan birleşik fiiller; deyimler; atasözleri; gibi, kadar, ile vb. sözlerle oluşan kalıplaşmış biçimler* yer almıştır.

ev

1. **isim** Yalnız bir ailenin oturabileceği biçimde yapılmış yapı.
2. **isim** Bir kimsenin veya ailenin içinde yaşadığı yer, konut, hane:
"Ana oğul, yeni kiraladıkları eve bir pazar günü taşındılar." - **Necati Cumalı**
3. **isim, mecaz** Aile:
Evine bağlı bir adam.
4. **isim, eskimiş** Soy, nesil.

Atasözleri, Deyimler veya Birleşik Fiiller

Birleşik Kelimeler

www.sozluk.gov.tr

SÖZLÜK KULLANIMI

2. Madde başında her sözün türü dil bilgisindeki yeri ve fiillerden önce gelen nesnelerin hangi eklerle kullanıldığı kısaltmalarla gösterilmiştir: a., sf., e., zf.; (-i), (-e), (-den), (nsz) vb.

kelime türü

madem **bağ.** (*ma:dem*) *Ar. mādām* “Değil mi ki, -diği için,söyleniş
-diğine göre” anlamlarında sebep göstermek için, başına
getirildiği cümleyi daha sonraki cümleye bağlayan bir
söz, mademki: “*Bakma sen, madem tanıdıkmiş bulur bir
çaresini.*” -Ç. Altan.

SÖZLÜK KULLANIMI

2. Madde başında her sözün türü dil bilgisindeki yeri ve fiillerden önce gelen nesnelerin hangi eklerle kullanıldığı kısaltmalarla gösterilmiştir: a., sf., e., zf.; (-i), (-e), (-den), (nsz) vb.

akıllı

www.sozluk.gov.tr

1. **sıfat** Gerçeği iyi gören ve ona göre davranan, akil:
"İkisi de zeki adamdı, akıllı adamdı, yapıcı adamdı." - Yusuf Ziya Ortaç
2. **ünlem** Karşısındakini küçümseme amacıyla söylenen bir söz.
3. **sıfat, alay yollu** Uyanık geçinen:
Akıllıya bak, bu işten kendisine bir pay çıkarmak istiyor.

SÖZLÜK KULLANIMI

2. Madde başında her sözün türü dil bilgisindeki yeri ve fiillerden önce gelen nesnelerin hangi eklerle kullanıldığı kısaltmalarla gösterilmiştir: a., sf., e., zf.; (-i), (-e), (-den), (nsz) vb.

aldığı geniş zaman eki

fiilden önceki nesnenin aldığı durum eki

madde başı

gülmek, -er (nsz) 1. İnsan, hoşuna veya tuhafına giden

olaylar, durumlar karşısında, genellikle sesli bir biçimde duygusunu açığa vurmak: “O ne söylese sinirli sinirli ve tabii olmayan gülüşü ile gülüyordu.” -H. E. Adıvar. 2.

madde başıyla

Mutlu, sevinçli zaman geçirmek, eğlenmek, hoşça vakit geçirmek. 3. (-e) Biriyle alay etmek. **güler misin, ağlar**

ilgili

deyim, atasözü

veya birleşik fiil

mısın! hem gülünecek hem üzülecek nitelikteki şaşırtıcı olaylar karşısında söylenen bir söz.

anlam

SÖZLÜK KULLANIMI

3. Madde başlarında uzun heceler iki nokta (:) ile, vurgular vurgu işareti (') ile ince söylenmesi gereken heceler ünlünün üzerinde (^) işareti ile gösterilmiştir.

kelime türü.....

madem bağ. (ma:dem) Ar. mādām “Değil mi ki, -diği için, -diğine göre” anlamlarında sebep göstermek için, başına getirildiği cümleyi daha sonraki cümleye bağlayan bir söz, mademki: “Bakma sen, madem tanıdıkmiş bulur bir çaresini.” -Ç. Altan.

söyleniş

SÖZLÜK KULLANIMI

3. Madde başlarında uzun heceler iki nokta (:) ile, vurgular vurgu işareti (') ile ince söylenmesi gereken heceler ünlünün üzerinde (^) işareti ile gösterilmiştir.

bariz

sıfat, (ba:riz), Arapça bāriz

Açık, göze çarpan, belirgin:

"Halk arasında da keder ve sevinç diye iki bariz heyecan olduğuna inanmıştı." - **Peyami Safa**

SÖZLÜK KULLANIMI

3. Madde başlarında uzun heceler iki nokta (:) ile, vurgular vurgu işareti (') ile ince söylenmesi gereken heceler ünlünün üzerinde (^) işareti ile gösterilmiştir.

karar

(kara:rı) Arapça *ḵarār*

www.sozluk.gov.tr

1. *isim* Bir iş veya sorun hakkında düşünülerek verilen kesin yargı:
"Bu kararı söyleyen sesin tesiri gözlerimizi yaşla doldurdu." - **Hamdullah Suphi Tanrıöver**
2. *isim, hukuk* Herhangi bir durum için tartışılarak verilen kesin yargı, hüküm:
Yargıç kararı.

SÖZLÜK KULLANIMI

3. Madde başlarında uzun heceler iki nokta (:) ile, vurgular vurgu işareti (') ile ince söylenmesi gereken heceler ünlünün üzerinde (^) işareti ile gösterilmiştir.

düzeltilme işareti

çeviri yazı

hükûmet a. (hükû:met) Ar. *ḥukûmet* 1. Bakanlar Kurulu: *Hükûmet değişti.* 2. Bir ülkenin yönetim kuruluşları: “Kadınlar çil yavrusu gibi dağılmış, hükûmete haber vermişler, hükûmet gelmiş, ölüyü kaldırmışlar.” -H. E. Adıvar. 3. Devlet yönetimi: *Osmanlı hükûmeti zamanında.* 4. Hükûmet konağı: “*Hükûmetin karşısındaki Türklerin merkez kumandanlık dairesine girince şapkasını çıkardı.*” -Ö. Seyfettin.

madde başıyla
ilgili örnek

SÖZLÜK KULLANIMI

3. Madde başlarında uzun heceler iki nokta (:) ile, vurgular vurgu işareti (') ile ince söylenmesi gereken heceler ünlünün üzerinde (^) işareti ile gösterilmiştir.

kabataslak sf. **(kaba'taslak)** Bir şeyin ayrıntılarına girme-
den ana çizgilerini belirten.

vurgu işareti

SÖZLÜK KULLANIMI

3. Madde başlarında uzun heceler iki nokta (:) ile, vurgular vurgu işareti (') ile ince söylenmesi gereken heceler ünlünün üzerinde (^) işareti ile gösterilmiştir.

Elâzığ

isim, özel, (elâ'zığ)

Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri.

SÖZLÜK KULLANIMI

4. Hem kalın hem de ince okunma özelliğine sahip olan l ünsüzünün söylenişinde sık sık yanlışlığa düğüldüğü görölmektedir. Bu yanlışlıkları ortadan kaldırmak amacıyla ince söylenmesi gereken l'nin okunuşu araç içinde belirtilmiştir.

.....söyleniş

plaster a. (*l ince okunur*) *İng. plaster* Genellikle ciltteki yara vb. hasarların dış etkenlerden korunması veya tıbbi gereçlerin cilde sabitlenmesi için kullanılan yapışkan özellikte malzeme.

SÖZLÜK KULLANIMI

4. Hem kalın hem de ince okunma özelliğine sahip olan l ünsüzünün söylenişinde sık sık yanlışlığa düşüldüğü görülmektedir. Bu yanlışlıkları ortadan kaldırmak amacıyla ince söylenmesi gereken l'nin okunuşu ayraç içinde belirtilmiştir.

klasik, -ği

www.sozluk.gov.tr

(l ince okunur), Fransızca classique

1. Üzerinden çok zaman geçtiği hâlde değerini yitirmeyen, türünde örnek olarak görülen eser:
"Klasikler bir kültür, bir gusto, bir seviye ölçütüdür." - **Haldun Taner**

SÖZLÜK KULLANIMI

5. Sözlükte bütün yabancı söz varlıklarının hangi dilden geldikleri ve özgün biçimleri gösterilmeye çalışılmıştır.

ünlüyle başlayan
ek aldığında
söyleniş biçimi.....

ahbap, -bı ç. a. (ahba:bı) **Ar.** *aḥbāb* 1. Kendisiyle yakın
ilişki kurulup sevilen, sayılan kimse: “*Ben yeni tanıdım
ama kızın eski ahbapları imişler.*” -O. C. Kaygılı. 2. ünl.
tkz. Samimiyet, içtenlik bildiren bir seslenme sözü: *Bak-
sana ahbap!*

alındığı dil

SÖZLÜK KULLANIMI

5. Sözlükte bütün yabancı söz varlıklarının hangi dilden geldikleri ve özgün biçimleri gösterilmeye çalışılmıştır.

filiz (I) a. Rum. Tohumdan veya tomurcuktan çıkan körpe ve küçük dal, sürgün, ışkın, eşkin (II), cımbar, çıvgın, şıvgın: "*Yeşil çeltik filizleri bir parmak uzunluktaydı.*" -Y. Kemal. **filiz gibi** ince ve güzel vücutlu. **filiz vermek** 1) sürgün çıkmaya başlamak: "*O sene ise buğday ekmişler, tam filiz verecekken Sakarya taşmış, yirmi gün çekilmemişti.*" -S. F. Abasıyanık. 2) *mec.* ortaya çıkmak: "*Ama bu arada hiç akıllarda olmayan bir sıkıntı filiz vermişti.*" -A. Kulin.

→ *filizkiran, filiz rengi*

filiz (II) a. Ar. *filizz jeol.* Ocaktan çıkarılan işlenmemiş, başka maddelerle karışık hâlde bulunan, ham maden birleşigi: *Demir filizi. Bakır filizi.*

SÖZLÜK KULLANIMI

5. Sözlükte bütün yabancı söz varlıklarının hangi dilden geldikleri ve özgün biçimleri gösterilmeye çalışılmıştır.

kuruş (I)

isim, **Almanca Groschen**

Liranın yüzde biri değerinde Türk parası:

"Kırmızı meşin üzerine yaldızlı en iyi cildi beş kuruşa yapardı." - **Hüseyin Cahit Yalçın**

SÖZLÜK KULLANIMI

5. Sözlükte bütün yabancı söz varlıklarının hangi dilden geldikleri ve özgün biçimleri gösterilmeye çalışılmıştır.

hâlbuki bağ. (*ha'lbuki, l ince okunur*) **Ar. hāl**
+ T. bu + Far. ki Oysa: "*Hâlbuki ev sahibi tamirattan kaçınıyor.*" -N. Hikmet.

SÖZLÜK KULLANIMI

6. Bitişik olarak yazılan ve iki kelimesi de aynı dilden olan sözlerin köken bilgisi verilirken iki kelimenin arasına (+) işareti konmuştur.

Kuvayımilliye öz. a. (*kuva:yımilliye*) **Ar. kuvā**
+ milliyye tar. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Yunanların İzmir'i işgal etmeleri ve Anadolu'da ilerlemeleri üzerine kurulan ve onlara karşı savaşılan millî teşkilat.

basamak, -ğı a. 1. Bir yere çıkarken veya bir yerden inerken basılan ve art arda gelen, birbirine belirli aralıkları olan düz yüzeylerden her biri: "*Koşarak basamaklara yürüdü, merdivenleri bir solukta çıktı.*" -P. Safa. 2. Derece, aşama, kerte, evre. 3. *mec.* Bir amaca ulaşmak için yararlanılan kişi, durum veya yer: "*Bunlar memleketin edebiyat tarihinde beni yavaş yavaş yükselten birer basamak.*" -H. E. Adıvar. **4. mat.** Ondalık sayı sisteminde bir sayının sağdan sola doğru rakamlarının derecelerine göre her birinin bulunduğu yer, hane: *Onlar basamağı. Yüzler basamağı.* **5. mat.** Bir tam denklemde bulunan bilinmeyen en yüksek kuvveti. **basamak yapmak** bir kişiyi, bir durumu bulunduğu konumdan daha yükseğine erişmek için araç olarak kullanmak.

SÖZLÜK KULLANIMI

7. Madde başı sözler eğer herhangi bir bilim dalının veya alanın terimi ise bunlar kısaltma ile gösterilmiştir.

perde a. *Far.* perde 1. Görüşü, ışığı engellemek, bir şeyi gizlemek için pencereye veya bir açıklığın önüne gerilen örtü: "*Durmadan pencere kapatıyor, perde çekiyorum.*" -A. Ağaoğlu. 2. Üzerine bir cismin görüntüsü yansıtılan saydam olmayan yüzey: *Sinema perdesi. Karagöz perdesi.* 3. İki yeri birbirinden ayıran bölme. 4. Seste pes perde: "*Sonra da ince ve çok acıklı bir perdeden şarkı söylemeye başladı.*" -A. Midhat. 5. *mec.* Doğruyu görmeye engel olan şey: *Bu sözü duyunca gözlerimdeki perde kalkıverdi.* 6. **hay. b.** Kaz, ördek, martı gibi hayvanların parmaklarını birbirine bitiştiren zar. 7. **müz.** Bir müzik parçasını oluşturan seslerden her birinin kalınlık veya incelik derecesi. 8. **müz.** Bu ses derecelerini sağlamak için çalgılarda bulunup parmaklarla basılan yer. 9. **tıp** Katarakt: *Gözlerine perde inmiş.* 10. **tiy.** Bir sahne eserinin büyük bö-

SÖZLÜK KULLANIMI

7. Madde başı sözler eğer herhangi bir bilim dalının veya alanın terimi ise bunlar kısaltma ile gösterilmiştir.

SÖZLÜK KULLANIMI

7. Madde başı sözler eğer herhangi bir bilim dalının veya alanın terimi ise bunlar kısaltma ile gösterilmiştir.

sıfat

www.sozluk.gov.tr

Arapça sıfat

1. *isim* Bir kimsenin görev, ödev, toplumsal veya hukuki bakımdan yeri ve özelliği:

"Başvezir sıfatıyla hükûmet işlerini idare eder." - Refik Halit Karay

2. *isim*, **dil bilgisi** Bir adı, nitelik, nicelik, yer, sıra vb. bakımından niteleyen, belirten kelime, ön ad:
Beyaz (ev), güzel (çocuk), beş (gün), bu (kitap) gibi.

SÖZLÜK KULLANIMI

8. Madde başı sözlerin açıklanmasında bir başka incelik de kullanım sıklığı, eskilik ve halk dilinde yaşama özelliğidir. Yaygın kullanımdaki sözler için herhangi bir kısaltma verilmezken eskilik için esk., halk arasında yaşayan sözler için hlk. kısaltmalarına yer verilmiştir.

ünlüyle başlayan
ek aldığında
söyleniş biçimi.....

.....alındığı dil

ahbap, -bı ç. a. *(ahba:bı)* **[Ar.]** *aḥbāb* **1.** Kendisiyle yakın ilişki kurulup sevilen, sayılan kimse: “*Ben yeni tanıdım ama kızın eski ahbapları imişler.*” -O. C. Kaygılı. **2. ünl.** **[tkz.]** Samimiyet, içtenlik bildiren bir seslenme sözü: *Bak-sana ahbap!*

kullanım türü.....

SÖZLÜK KULLANIMI

8. Madde başı sözlerin açıklanmasında bir başka incelik de kullanım sıklığı, eskilik ve halk dilinde yaşama özelliğidir. Yaygın kullanımdaki sözler için herhangi bir kısaltma verilmezken eskilik için esk., halk arasında yaşayan sözler için hlk. kısaltmalarına yer verilmiştir.

musannif

www.sozluk.gov.tr

Arapça muşannif

1. *isim, eskimiş* Sınıflandırma işlemi yapan kimse.
2. *isim, eskimiş* Kitap yazan, yazar.

SÖZLÜK KULLANIMI

8. Madde başı sözlerin açıklanmasında bir başka incelik de kullanım sıklığı, eskilik ve halk dilinde yaşama özelliğidir. Yaygın kullanımdaki sözler için herhangi bir kısaltma verilmezken eskilik için esk., halk arasında yaşayan sözler için hlk. kısaltmalarına yer verilmiştir.

kürtün (I) *a.* **hlk.** Yük hayvanlarına vurulan semer, palan.

kürtün (II) *a.* **hlk.** Rüzgârın etkisiyle kuytu yerlere toplanmış kar yığını.

basamak, -ğı a. 1. Bir yere çıkarken veya bir yerden inerken basılan ve art arda gelen, birbirine belirli aralıkları olan düz yüzeylerden her biri: "*Koşarak basamaklara yürüdü, merdivenleri bir solukta çıktı.*" -P. Safa. 2. Derece, aşama, kerte, evre. 3. **mec.** Bir amaca ulaşmak için yararlanılan kişi, durum veya yer: "*Bunlar memleketin edebiyat tarihinde beni yavaş yavaş yükselten birer basamak.*" -H. E. Adıvar. 4. **mat.** Ondalık sayı sisteminde bir sayının sağdan sola doğru rakamlarının derecelerine göre her birinin bulunduğu yer, hane: *Onlar basamağı. Yüzler basamağı.* 5. **mat.** Bir tam denklemde bulunan bilinmeyen en yüksek kuvveti. **basamak yapmak** bir kişiyi, bir durumu bulunduğu konumdan daha yükseğine erişmek için araç olarak kullanmak.

SÖZLÜK KULLANIMI

9. Maddelerin anlamlandırılmasında genellikle sözün en yaygın anlamına öncelik verilmiş; sonra mecazî anlam (mec.); daha sonra argo, alay, hakaret vb. anlamları yer almıştır. Ardından o sözün deyimleşmiş veya kalıplaşmış biçimleri anlamlarıyla varsa örnekleriyle sıralanmış; atasözleri de bu bölüm içinde verilmiştir.

SÖZLÜK KULLANIMI

9. Maddelerin anlamlandırılmasında genellikle sözün en yaygın anlamına öncelik verilmiş; sonra mecazî anlam (mec.); daha sonra argo, alay, hakaret vb. anlamları yer almıştır. Ardından o sözün deyimleşmiş veya kalıplaşmış biçimleri anlamlarıyla varsa örnekleriyle sıralanmış; atasözleri de bu bölüm içinde verilmiştir.

akıllı

www.sozluk.gov.tr

1. **sıfat** Gerçeği iyi gören ve ona göre davranan, akil:
"İkisi de zeki adamdı, akıllı adamdı, yapıcı adamdı." - **Yusuf Ziya Ortaç**
2. **ünlem** Karşısındakini küçümseme amacıyla söylenen bir söz.
3. **sıfat**, **alay yollu** Uyanık geçinen:
Akıllıya bak, bu işten kendisine bir pay çıkarmak istiyor.

SÖZLÜK KULLANIMI

10. Madde başı olan söz sadece mecaz anlam taşıyorsa bu söz için mec. kısaltması kullanılmamıştır.

SÖZLÜK KULLANIMI

hizmet *a. Ar. hıdmet* **1.** Birinin işini görme veya birine yarayan bir işi yapma: "*Vatan, evladının hizmetini bekliyor.*" -Ö. Seyfettin **2.** Görev, iş: *Askerlik hizmeti.* **3.** Bakım, özen, ihtimam: *Bu bahçe çok hizmet ister.* **hizmet etmek** **1)** iş görmek, çalışmak: "*Bi-lime, ülkede bir ekol kurarak hizmet etmeyi seçti.*" -O. Atay. **2)** *mec.* birinin amaçlarının gerçekleşmesini sağlamak: "*Bu davaya en iyi hizmet etmiş olan benim.*" -A. Erhat.

11. Sözlerin cümle içindeki kullanımlarını göstermek ve anlamlarına açıklık getirmek için Türk edebiyatının tanınmış yazarlarından seçme örnekler, tırnak içinde ve eğik yazıyla dizilerek verilmiştir.

SÖZLÜK KULLANIMI

11. Sözlerin cümle içindeki kullanımlarını göstermek ve anlamlarına açıklık getirmek için Türk edebiyatının tanınmış yazarlarından seçme örnekler, tırnak içinde ve eğik yazıyla dizilerek verilmiştir.

kapı

www.sozluk.gov.tr

1. **isim** Bir yere girip çıkarken geçilen ve açılıp kapanma düzeni olan duvar veya bölme açıklığı:

"Çıtalarla yapılma telli bir kapı koymuşlardı ortasına." - **Cahit Uçuk**

2. **isim** Bu açıklıktaki açılıp kapanan kanat:

"Evlerin kapılarında kocaman yeşil bronz tokmaklar vardı." - **Sait Faik Abasıyanık**

SÖZLÜK KULLANIMI

12. Sözlerin kullanım sıklığı dikkate alınmış ve eş anlamlı sözlerden yaygın olanında tanım verilmiş; yaygın olmayan sözlerde ise tanım yerine karşılık verilmekle yetinilmiştir.

telaki *a. (tela:ki:, l ince okunur) Ar. telāķī*
esk. Buluşma, kavuşma.

SÖZLÜK KULLANIMI

12. Sözlerin kullanım sıklığı dikkate alınmış ve eş anlamlı sözlerden yaygın olanında tanım verilmiş; yaygın olmayan sözlerde ise tanım yerine karşılık verilmekle yetinilmiştir.

teşrinisani

www.sozluk.gov.tr

isim, eskimiş, (teşri:nisa:ni:), Arapça teşrīn + şānī

Kasım.

SÖZLÜK KULLANIMI

13. Dilde kullanımdan düşmüş olan kelimeler bk. kısaltması ile yaygın söz veya söz öbeklerine gönderilmiştir.

ır a. *bk. yır.*

SÖZLÜK KULLANIMI

14. Yaygın yanlışlar bk. kısaltması ile doğru biçimlerine gönderilmiştir.

abi *a.* (*a:bi*) **bk. ağabey.**

SÖZLÜK KULLANIMI

14. Yaygın yanlışlar bk. kısaltması ile doğru biçimlerine gönderilmiştir.

ayrıyeten *zf. (ayrı'yeten)* **bk. ayrıca.**

SÖZLÜK KULLANIMI

14. Yaygın yanlışlar bk. kısaltması ile doğru biçimlerine gönderilmiştir.

muzur

www.sozluk.gov.tr

sıfat, Arapça muzırr

bakınız muzır.

SÖZLÜK KULLANIMI

15. Dilimize son zamanlarda girmekte olan Batı kökenli sözler özgün biçimiyle eğik olarak yazılmış, burada tanım verilmeyerek Türkçe karşılıklarına bk. kısaltması ile gönderme yapılmıştır.

first lady a. İng. *first lady* **bk.** başbayan. özentî alıntısının
Türkçe karşılığına
gönderimi

SÖZLÜK KULLANIMI

15. Dilimize son zamanlarda girmekte olan Batı kökenli sözler özgün biçimiyle eğik olarak yazılmış, burada tanım verilmeyerek Türkçe karşılıklarına bk. kısaltması ile gönderme yapılmıştır.

check-up

www.sozluk.gov.tr

isim, tıp, İngilizce check-up

bakınız tam bakım.

ayva a. bit. b. 1. Gülgillerden, çiçekleri iri, beyaz veya pembe, yapraklarının altı tüylü, orta yükseklikte bir ağaç (*Cydonia vulgaris*). 2. Bu ağacın büyük, sarı renkte, tüylü, mayhoş, dokusu sertçe, ufak çekirdekli meyvesi: "*Kış için saklamak üzere tavan arasına ayvalar yerleştirmiş.*" -A. Ş. Hisar. **ayvayı yemek** argo kötü duruma düşmek, işi bozulmak: "*Ortak bir kaderimiz var biz kadınların, sonunda ayvayı yiyen biz oluyoruz.*" -A. Kulin.

→ ayva göbekli, ayva hoşafı, ayva kompostosu, ayva marmeladı, ayva reçeli, ayva tüyü, ekmek ayvası

SÖZLÜK KULLANIMI

16. Birleşik sözler sözlükte ilk sözcüğüne göre alfabe sırasıyla yer almaktadır. Aranan sözcük birleşik sözün ikinci veya üçüncü sözcüğü olduğunda alfabe sırasıyla hazırlanan sözlükte bulunması kolay değildir. Bir madde başı ile ilgili bütün söz varlığının gözler önüne serilebilmesi için birleşik sözler ilgili maddenin sonunda ok (→) işaretinden sonra koyu ve eğik yazıyla gösterilmiştir.

SÖZLÜK KULLANIMI

16. Birleşik sözler sözlükte ilk sözcüğüne göre alfabe sırasıyla yer almaktadır. Aranan sözcük birleşik sözün ikinci veya üçüncü sözcüğü olduğunda alfabe sırasıyla hazırlanan sözlükte bulunması kolay değildir. Bir madde başı ile ilgili bütün söz varlığının gözler önüne serilebilmesi için birleşik sözler ilgili maddenin sonunda ok (→) işaretinden sonra koyu ve eğik yazıyla gösterilmiştir.

ev

1. **isim** Yalnız bir ailenin oturabileceği biçimde yapılmış yapı.
2. **isim** Bir kimsenin veya ailenin içinde yaşadığı yer, konut, hane:
"Ana oğul, yeni kiraladıkları eve bir pazar günü taşındılar." - **Necati Cumalı**
3. **isim, mecaz** Aile:
Evine bağlı bir adam.
4. **isim, eskimiş** Soy, nesil.

Atasözleri, Deyimler veya Birleşik Fiiller

Birleşik Kelimeler

www.sozluk.gov.tr

SÖZLÜK KULLANIMI

17. Ünlü düşmesine uğrayan kelimeler madde başında gösterilmiştir.

ikinci hecedeki
dar ünlünün
düşmesi durumu

burun, -rnu *a. 1. anat.* Alınla üst dudak arasında bulunan, çıkıntılı, iki delikli koklama ve solunum organı. **2.** Bazı şeylerin ön ve sivri bölümü: “*Kadıköy vapurunun güvertesinde, paltoma bürünmüş, gidip ta burna oturmuştum.*” -H. Taner. **3. mec.** Kibir, büyülenme: *Burnundan yanına varılmıyor.* **4. coğ.** Karanın, özellikle yüksek ve dağlık kıyılarda, türlü biçimlerde denize uzanmış bölümü.

SÖZLÜK KULLANIMI

17. Ünlü düşmesine uğrayan kelimeler madde başında gösterilmiştir.

sabır, -bri

Arapça şabr

1. **isim** Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç:
"Annem pek yorgun bir saatinde değilse bu tutturmalarına sabır gösterirdi." - **Adalet Ağaoğlu**
2. **isim** Olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme.

SÖZLÜK KULLANIMI

18. Ünsüz yumuşamasına uğrayan kelimeler madde başında gösterilmiştir.

rüzgârlık, **-ğı** a. 1. Kapı üstlerine konulan eğik saçak biçimindeki örtme. 2. Rüzgârdan korunmak için giysilerin üstüne giyilen bir üstlük türü. 3. *sp.* Yelkesen.

son sesin
yumuşaması

SÖZLÜK KULLANIMI

18. Ünsüz yumuşamasına uğrayan kelimeler madde başında gösterilmiştir.

lastik, -ği

www.sozluk.gov.tr

(*I ince okunur*), Fransızca *élastique*

1. *isim* Ayakkabı üzerine giyilen kauçuktan pabuç:

"Lastikleri ayağında, bastonu koluna asılı, erkenciydi yine." - **Necati Cumalı**

2. *isim* Kauçuktan yapılmış ayakkabı.

SÖZLÜK KULLANIMI

19. Ünsüz türemesine uğrayan kelimeler madde başında gösterilmiştir.

ünlüyle başlayan
ekle veya yardımcı
fiille kullanımı

zan, -nni a. Ar. *ẓann* Sanı: “*Kapıyorum zannıyla kilitlemişim, diyordu.*” -M. C. Kuntay. **zan altında bulunmak** bir şeyle suçlanmak, sanık durumunda olmak. **zannına düşmek** sanmak: “*Âdeta elimi uzatsam dokunabilirim zannına düşmüştüm.*” -Y. K. Karaosmanoğlu.

madde başıyla
ilgili göndermeler

→ **zannetmek, zanneylemek, zannolunmak, hüsnüzan, suizan**

SÖZLÜK KULLANIMI

19. Ünsüz türemesine uğrayan kelimeler madde başında gösterilmiştir.

ret, **-ddi**

Arapça redd

1. *isim* Uygun bulmama, geri çevirme, kabul etmeme:
"Dostundan ve ötekilerden kuvvetli bir ret bekliyordu." - **Peyami Safa**
2. *isim* Aile bireylerinden birinin sorumluluğunu üstünden atma, varlığını tanımama, aileden saymama:
Evlatlıktan ret.

SÖZLÜK KULLANIMI

20. Son ünlüsü kalın olmasına rağmen ince sıradan ek alan Doğu ve Batı kökenli kelimeler madde başında gösterilmiştir.

santral, -li a. *Fr. central* 1. Doğadaki başka enerji türlerini elektrik enerjisine çeviren fabrika: *Elektrik santrali. Nükleer santral.* 2. Telefonların bağlı olduğu merkez: *Telefon santrali.* 3. Santralci.

ince sıradan ek
alma gerekliliği

SÖZLÜK KULLANIMI

20. Son ünlüsü kalın olmasına rağmen ince sıradan ek alan Doğu ve Batı kökenli kelimeler madde başında gösterilmiştir.

hayal, **-li**

www.sozluk.gov.tr

(haya:li), Arapça ḥayāl

1. **isim** Zihinde tasarlanan, canlandırılan ve gerçekleşmesi özlenen şey, imge, hülya:
"Mustafa Kemal hayallerin değil hakikatlerin adamı idi." - **Falih Rıfki Atay**

SÖZLÜK KULLANIMI

21. Yapı bakımından birbirine benzeyen ve eş sesler bulunduran birçok kelime Türkçe Sözlükte art arda gelmektedir. Kaynakları ve anlamları farklı olan bu yapıdaki kelimeler Romen rakamlarıyla birbirlerinden ayrılmışlardır.

-
- çırçır (I) a. Pamuğu çekirdeğinden ayırmaya yarayan alet.
çırçır (II) a. *hlk.* Küçük pınar.
çırçır (III) a. *hlk.* Cırcır böceği.

eş sesli
maddelerin
gösterimi

sandal (I)

isim, bitki bilimi, Arapça şandal

Sandalgillerden, kerestesi sert ve kokulu bir ağaç (Santalum album).

Birleşik Kelimeler

sandal (II)

isim, Rumca

İnsan taşıyacak biçimde yapılmış, kürekle yürütülen deniz teknesi:

"Annesiyle bir sandala binip karşıya geçtiler." - **Necip Fazıl Kısakürek**

Birleşik Kelimeler

sandal (III)

isim, Fransızca sandale

Sandalet.

SÖZLÜK KULLANIMI

21. Yapı bakımından birbirine benzeyen ve eş sesler bulunduran birçok kelime Türkçe Sözlükte art arda gelmektedir. Kaynakları ve anlamları farklı olan bu yapıdaki kelimeler Romen rakamlarıyla birbirlerinden ayrılmışlardır.

SÖZLÜK KULLANIMI

22. Ayrıca «www.sozluk.gov.tr» üzerinden sözcüklerin söylenişini ve Türk işaret dili ile gösterilişini öğrenebilirsiniz.

İzmir

isim, özel, (i'zmir)

Türkiye'nin Ege Bölgesi'nde yer alan illerinden biri.

Birleşik Kelimeler

Türk İşaret Dili
Parmak Alfabesiyle Gösterilişi

i z m i r

www.sozluk.gov.tr

 Yeni Nesil
Türkçe Öğretmenleri
DAHA FAZLASI İÇİN
FACEBOOK GRUBUMUZA BEKLERİZ.

Özgür KAYA
Türkçe Öğretmeni

TEBRİK EDERİM.

BURAYA KADAR BAŞARIYLA GELDİYSEN KONUYU ANLADIN
DEMEKTİR.